

Referáty možno roztriediť do nasledovných tematických okruhov: všeobecne filozofický (otázky humanitných ideálov, mravnosti, tzv. vedeckého antropizmu, ako i demokratickej antropokracie, odmietajúcej každú formu duchovného i politického absolutizmu a zdôrazňujúcej imanentnosť ľudskej existencie: človek ako miera všetkých vecí); špeciálne filozofický (problematika týkajúca sa Masarykovej konkrétnej logiky, jeho vzťahu k nemeckej filozofii a k niektorým predstaviteľom svetovej filozofie: Platón a Pascal); filozofickodejinný (problematika zmyslu českých dejín; do tohto okruhu boli zaradené aj dva slovenské príspevky: J. Bodnár zhodnotil význam Masarykovej realistickéj filozofie pre slovenské národné hnutie na prelome 19. a 20. storočia a V. Bakoš sledoval pôsobenie Masarykovho myslenia na Slovensku v dvadsiatych a tridsiatych rokoch, osobitne v dnes neznámych prácach P. Vajcika a J. Lacku); náboženský (kríza moderného človeka a náboženstvo, náboženstvo ako problém duchovnej identity, náboženstvo cirkevné a necirkevné, otázka teokracie a demokracie ako otázka absolutizmu a ľudskej samosprávy) a napokon okruh venovaný parciálnym problémom historického resp. editorského charakteru.

Konferencia bola po dlhom období ticha okolo diela T. G. Masaryka — zakladateľa a klasika republikánskej a demokratickej tradície v Československu — prvým pokusom o širokospektrálne postihnutie jeho myšlienkového odkazu a zborník príspevkov, ktorý vydavateľstvo Svoboda prisľúbilo uvejsť na naše pomery v rekordnom termíne troch mesiacov, bezспорu bude impulzom k ďalšiemu zaoberaniu sa s Masarykovým myšlienkovým svetom. V budúcnosti by bolo azda lepšie, a takýto názor odznel aj v diskusiách, keby sa na takýchto vedeckých podujatiach prednieslo menej referátov a viac času by sa venovalo hĺbkovému rozdiskutovaniu nadhodnených problémov.

Konferencia sa pýtala na vzťah Masaryka k dnešku — aká bola jej odpoveď? Možno povedať, že tenorom prednesených príspevkov bolo pozitívne, ba miestami až slávnostné hodnotenie Masarykovho myšlienkového odkazu. Dominoval poznatok, že Masaryk je svojím zameraním antitotalitným mysliteľom, ktorý si nenárokoval neomylnú znalosť objektívnych zákonitostí dejín a ktorý človeka nedegradoval na ich poslušného exekútora a funkcionára, na bytosť bez potreby individuálnej sebareflexie. „Revolučnú nevyhnutnosť dejín“ konfrontoval s „realistickou nevyhnutnosťou tichej, vytrvalej a zodpovednej každodennej, drobnej práce“. V tomto zmysle je Masaryk podnetný a inšpiratívny i dnes.

Tibor Pichler

GRAMSCI, DNEŠNÝ SVET A FORMOVANIE INTELEKTUÁLOV

V talianskom meste Formia, ktoré leží na pobreží Tyrénskeho mora medzi Rímom a Neapolom, sa konal v dňoch 25.—28. októbra 1989 gramsciovský kongres pod názvom *Gramsci vo svete*. Organizátorom bol Gramscioho ústav v Ríme a jeho riaditeľ Giuseppe Vacca. Bol to prvý kongres, ktorého cieľom bolo zmapovať rozsah a spôsob prieniku Gramscioho odkazu v celosvetovom meradle. V súvislosti s tým vyhradili organizátori prvý deň Západnej Európe, dopoludnie druhého dňa Taliansku (prevažne úvahám o vzťahu pôvodného, takzvaného tematického vydania *Zožitov* a takzvaného kritického vydania

Valentina Gerratanu zo sedemdesiatych rokov), popoludnie druhého dňa Spojeným štátom americkým, odkiaľ prišla najkompletnejšia a najcielavedomejšia delegácia, prvé zasadnutie tretieho dňa krajinám strednej Európy, Sovietskemu zväzu a Číne a záverečné zasadnutie ázijskému orientu a Južnej Amerike. Afrika bola zastúpená referátom z JAR a Tunisu.

Stimulačný charakter kongresu spočíval v tom, že ponúkol možnosť konfrontovať všetky existujúce typy prístupu ku Gramscioho politicko-filozofickému a teoretickému odkazu. Už zo samého faktu mnohorakosti jednoznačne vyplýva, že Gramsci je marxistický mysliteľ, ktorého je dovolené a žiaduce interpretovať takpovediac pragmaticky, podľa momentálnych historických okolností a potrieb tej ktorej krajiny, a to s plným vedomím, že môže dôjsť k rozhodujúcejmu odklonu od Gramscioho ako predstaviteľa tretej internacionály a jej predstáv o vývoji sveta a robotníckeho hnutia. Gramsci sa takto stáva nástrojom formovania sa intelektuálov.

S vedomím tejto reality prišla americká delegácia s návrhom vytvoriť Medzinárodnú gramsciovskú spoločnosť so sídlami v New Yorku a v Moskve a s národnými sekciami, ktoré by boli úplne nezávislé od spomínaných centier. Spoločnosť by sa mala ustanoviť do roku 1991 — do roku stého výročia narodenia Antonia Gramscioho — a krajinou jej zakladajúceho kongresu by mohlo byť prípadne i Československo. Je preto nevyhnutné vynaložiť všetky sily, aby sa do tohto blízkeho dátumu mohol československý kontext prezentovať súborom aktivít, ktoré by obsiahli pri rešpektovaní plnej slobody stanoviska všetky možné a historicky existujúce prístupy ku Gramscioho odkazu. Mimoriadny význam má ako impulz slovenské vydanie výberu zo *Zošitov — Spoločnosť, politika, filozofia*. Je to výber, o ktorý sa možno oprieť a z jeho rozdiskutovania rozvinúť celú škálu stanovísk, ktoré by sa stali základom kultúrno-politických platforiem, nevyhnutných na to, aby sa mohla rozvinúť demokratická diskusia o explikačnej sile Gramscioho diela v podmienkach dnešných svetových prevratných zmien. V tomto zmysle som formuloval svoje vystúpenie na kongrese. Stojí za pripomenutie, že ČSAV mieni urýchlene pokračovať v projekte Lubomíra Sochora a dokončiť úplné vydanie *Zošitov z väzenia*, a to s významnou slovenskou editorskou i prekladateľskou účasťou. Článok o východoeurópskych referátoch publikoval denník talianskych komunistov L'UNITÀ 28. októbra 1989.

Sovietska strana (G. Smirnov, člen ÚV, a I. Grigorieva, historička) sa pripojila k myšlienke vytvoriť v Moskve popri New Yorku druhé organizačné centrum Medzinárodnej Gramscioho spoločnosti i k jednoznačnej požiadavke účastníkov kongresu, aby práca centier, národných sekcií i základných samovzdelávacích krúžkov bola nezávislá od národných komunistických strán ako aj od rímskeho Gramscioho inštitútu. Za taliansku stranu deklaroval toto stanovisko Giuseppe Vacca. Jedinou funkciou newyorského a moskovského centra bude poskytovať právnu ochranu národným združeniam a krúžkom základného vzdelávania, dokumentačne podchyťovať ich publikačnú činnosť, poskytovať im knižné a bibliografické informácie, materiálne a organizačne zabezpečovať medzinárodné stretnutia.

Toľko o pripravovanej Medzinárodnej spoločnosti, ktorej význam je v tom, že Gramscioho dielo poskytuje dostatok podnetov na skultúrnenie politického myslenia, na demokratizáciu života svetového spoločenstva a umožňuje každému národu cítiť sa súčasťou medzinárodného kontextu.

Dôležité je povedať, ako sa z hľadiska referátov na kongrese javia možné prístupy ku Gramscioho dielu. My sme vyzdvihli význam Gramscioho odkazu ako „opätovného premyslenia“ tradičných kategórií v situácii „po porážke“, v situácii radikálnych zmien spoločenskej klímy. Toto stanovisko bolo mimoriadne koherentné s duchom kongresu, lebo nikto nezastával názor, že Gramsci je jednoducho súčasník tretej internacionály a nič iné. V tých krajinách, kde valdne okolo Gramscioho mlčanie, lebo jediný prípustný je len Gramsci ako taliansky zástupca v tretej internacionále, stáva sa „naš dnešný Gramsci“ nástrojom dramatickej kritiky dogmatického znehybnenia, čo bolo vidno najmä zo východonemeckého referátu Michaela Grabeka.

V krajinách s ostrými triednymi rozpormi (referáty zástupcov Brazílie a Argentíny) sa kladie mimoriadny dôraz na Gramscioho ako na učiteľa politickej akcie so všetkými zodpovedajúcimi kategóriami vrátane diktatúry proletariátu, no nikdy sa nezabúda na Gramscioho ako na učiteľa „pasívnych revolúcií“, teoretika historického procesu, založeného na „revolúciách bez revolúcií“, na revolúciách vnútri vládnucej vrstvy (Carlos Nelson Cutinho z Brazílie, Dora Canoussi z Mexika).

Spôsobom zaujatia stanoviska ku Gramscimu ako človeku spätému so svojou dobou je aj určitý vedecký objektivismus, ktorý bol nevyhnutne prítomný vo všetkých vystúpeniach, ktoré sa zaoberali národnými komplexnými vydaniaми *Väzenských zošitov* (vystúpenia Valentína Gerratanu, Iriny Grigorievovej, Thian Shiganga z Číny a iných). Tu bolo nevyhnutné brať ohľad na Gramscioho ako na teoretika triedneho násilia, ako aj na Gramscioho ako Stalinovho protivníka a autora „filozofie praxe“.

Kongres, na ktorom sa zúčastnili gramsciovskí bádatelia z celého sveta, dáva pocit istoty, že pragmatický postoj ku Gramscimu nie je neodpušiteľným bludárstvom. Rozličné stanoviská sú možné a potrebné.

Pavol Koprda

DRUHÝ KONGRES RAKÚSKEJ FILOZOFICKEJ SPOLOČNOSTI

Hoci sme 2. marca dorazili do budovy Viedenskej univerzity až po začiatku, zmysel *Kompitsovho* úvodného referátu, nazvaného *Rozchod s princípialnym?*, nám neunikol: vláda prísneho monizmu sa skončila, filozofovanie sa dnes odvíja pod zástavami polymorfie a pluralizmu; jednotiacia sila nadradených princípov sa vytráca a možno práve táto skutočnosť nás oprávňuje hovoriť o definitívnom rozchode s tradíciou novovekej filozofie. Problematicizovanie princípov, tento výsledok prechodu od moderny k postmoderne, sa však samo stáva problematickým, akonáhle sa z neho pokúsime urobiť výchádzisko pre ďalší postup. Postmoderný modus rozvíjania filozofického myslenia sa potom prezentuje predovšetkým provizórnosťou, prijímanou ako trvalý stav.

Zakrátko po tomto začiatku nasledoval v programe kongresu jeden z predpokladaných vrcholov, prednáška *H. Slugu*, ktorý pôsobí v Berkeley. Už názov (*Konstruktívne myslenie. K realite vedenia*) naznačoval, že sa stane svedkami problematizovania kategórie jednoty, tentoraz na príklade vedenia. Sluga si zvolil Platónov dialóg *Teaitetos*, aby nás pri sledovaní úsilia Sokrata a jeho partnerov vypátrať, čo je to vedenie, priviedol na stanovisko,